

HOTĂRÂREA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI ÎN CAUZA TĂNASE ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

ANDREEA MOROIANU*

Abstract:

Following a car accident, the applicant considered that he was subjected to ill-treatment by national authorities and that the investigation of his case was quite lengthy. He also alleged that national authorities had failed to safeguard his right to court and the right to an effective remedy. Although the applicant only invoked articles 3, 6 and 13 of the Convention, the Court analysed articles 2 and 8 as well, as they enshrine certain procedural rights related to the case. The final ruling did not find any violation of the provisions of the Convention, although several judges had separate opinions. However, the case of Tănase v. Romania may become an important reference in future judgments of the European Court of Human Rights considering the interpretation of the aforementioned articles.

Keywords: ill-treatment, right to court, European Court of Human Rights, European Convention of Human Rights, serious injuries, severity threshold

Résumé:

Suite à un accident de voiture, le plaignant a considéré qu'il avait été soumis à un traitement dégradant par les autorités nationales et que l'enquête dans ce cas-ci avait duré trop longtemps. Il a réclamé également le fait que les autorités avaient enfreint son droit d'accès à un tribunal et à un remède effectif. Bien que le plaignant ait invoqué seulement les articles 3, 6 et 13 de la Convention Européenne des Droits de l'Homme, la Cour a analysé également les articles 2 et 8, considérant que ces articles prévoient certains droits procéduraux reliés à cette espèce. Conformément à la décision de la Cour aucun article de la Convention n'a pas été violé, bien que des opinions séparées de certains juges aient existé. Toutefois le cas Tanase vs. Roumanie peut devenir une espèce de référence pour les futures décisions de la Cour Européenne des Droits de l'Homme du point de vue de l'interprétation des articles susmentionnés.

Mots-clés: mauvais traitements, droit d'accès à un tribunal, Cour Européenne des Droits de l'Homme, Convention Européenne des Droits de l'Homme, lésions graves, seuil de lésion

* E-mail: andreea.moroianu@irido.ro

Cazul Nicolae Virgiliu Tănase împotriva României¹ a fost înaintat Curții Europene a Drepturilor Omului întrucât reclamantul a considerat că, în urma unui accident de mașină, a fost supus unui tratament inuman² de către autorități în urma abuzurilor acestora și pentru că nu i s-a permis să aducă dovezi relevante. De asemenea, reclamantul a invocat că durata anchetei a depășit un termen rezonabil³ și că nu i-a fost respectat dreptul la un remediu efectiv⁴.

În fapt, pe 3 decembrie 2004, în jurul orei 20:40, reclamantul, la vremea respectivă judecător la Tribunalul Județean Dâmbovița, a fost implicat într-un accident de mașină. Accidentul a implicat alți doi șoferi. Mașina reclamantului fost proiectată de un vehicul aflat în mișcare într-un vehicul parcat. Ca urmare a accidentului, reclamantul a suferit vătămări interne grave și fracturi la nivelul membrelor și al oaselor, care au necesitat între 200-250 de zile de îngrijire medicală. Cu toate acestea reclamantul a rămas cu o dizabilitate fizică. Autoritățile naționale au inițiat imediat o anchetă în acest caz. Însă, ancheta respectivă și, în special, anchetele privind răspunderea unuia din ceilalți doi șoferi au fost clasate de parchet în 2012, întrucât nu întruneau elementele constitutive ale infracțiunii. Ordonanța procurorului a fost confirmată de un tribunal, care a respins recursul reclamantului ca fiind prescris.

În speța de față, CEDO a profitat de unele specificități ale cazului pentru a clarifica domeniul de aplicare al garanțiilor procedurale stabilite de articolele 3, 6 paragraful 1 și 13 invocate de reclamant, dar și de articolele 2⁵ și 8⁶ din Convenție. De asemenea, este important de menționat că pentru această speță au existat și patru opinii separate.

¹ Având numărul 41720/13, soluționată prin hotărârea pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului la data de 25 iunie 2019, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-194307%22%5D%7D>.

² Articolul 3 – Interzicerea torturii, „Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.”, Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

³ Articolul 6 – Dreptul la un proces echitabil, alin. (1) „1. Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil...” , Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

⁴ Articolul 13 – Dreptul la un remediu efectiv, „Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de prezenta Convenție au fost încălcate, are dreptul de a se adresa efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.”, Convenția Europeană a Drepturilor Omului

⁵ Articolul 2 – Dreptul la viață, „1. Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege...” , Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

⁶ Articolul 8 – Dreptul la respectarea vieții private și de familie, „1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private ...”, Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

În ceea ce privește articolul 3 al Convenției, *Interzicerea torturii*, este important de reținut modul în care Curtea stabilește aplicarea acestuia în funcție de gravitate, dar și de intenția celui/celor care săvârșesc asemenea acte. Articolul 6, paragraful 1 al Convenției prevede *Deptul la un proces echitabil*. În baza acestor prevederi, orice persoană are dreptul de a introduce o acțiune în justiție în materie civilă sau se poate constitui ca parte civilă într-un proces penal în vederea obținerii unor remedii. Autoritățile statului trebuie să permită realizarea acestui drept prin orice mijloace posibile. Articolul 13 al Convenției prevede *Dreptul la un remediu efectiv*, însă acest articol poate fi invocat numai împreună cu alte articole ale Convenției, nefind de sine stătător.

Decizia Curții de a analiza speța și din prisma articolelor 2 și 8 din Convenție a apărut ca urmare a faptului că unele dintre declarațiile și observațiile reclamantului puteau fi interpretate din perspectiva articolului 2. În plus, reclamantul s-a plâns că autoritățile au vrut să ascundă adevărul și că nu i s-a permis să aducă noi dovezi, și a reclamat că a fost supus unor abuzuri din partea autorităților. De asemenea, reclamantul a considerat că prescrierea faptelor penale intervenită în timpul procedurilor penale era un fapt urmărit de autorități.

Este important de menționat că în noiembrie 2006, reclamantul a inițiat proceduri în materie civilă împotriva companiei de asigurări auto în vederea compensării pentru dauna totală a mașinii și pentru repararea prejudiciului moral. De asemenea, reclamantul a inițiat proceduri în materie civilă și împotriva companiei de leasing. În cele din urmă, în noiembrie 2013, instanța a respins cererile făcute de reclamant pentru neplata taxei de timbru judiciar.

În ceea ce privește articolul 3 al Convenției, respectiv supunerea unei persoane unui tratament inuman, Curtea a constatat că acesta nu este aplicabil speței de față. Această decizie a fost luată întrucât Instanța de la Strasbourg a subliniat că tratamentul inuman sau degradant la care este supusă o persoană trebuie să prezinte un nivel minim de gravitate pentru a face obiectul articolului 3, dar, de asemenea, trebuie să fie caracterizat și de intenție. Într-adevăr, nivelul de gravitate este subiectiv, depinzând de circumstanțele cazului, de durată, de efectele fizice și mentale și, în anumite cazuri, de vârstă, sex și starea de sănătate a victimei.⁷ Pentru a determina pragul de gravitate, CEDO ia în considerare și intenția sau motivul aplicării acestui tratament, dar și contextul. În general, Curtea a considerat că articolul 3 se aplică în cazurile în care tratamentul inuman sau degradant este voit, precum în cazuri de viol, abuz sexual sau violențe, care implică un comportament care trezește victimei

⁷ A se vedea *Tănase împotriva României*, nr. 41720/13, paragraful 116.

sentimente de umilință sau degradare⁸. Cu toate acestea, au existat și cazuri în care articolul 3 a fost aplicat în spețe în care reclamantii erau victime ale unor accidente rutiere⁹. Însă, luând în considerare jurisprudența și o serie de hotărâri ale Marii Camere, se presupune că tratamentul inuman sau degradant este o consecință a unui act intenționat¹⁰. Așadar, vătămările fizice și psihice suferite de o persoană ca urmare a unui accident, nu pot fi considerate o consecință a unui „tratament” la care aceasta este „supusă”, întrucât un asemenea tratament este caracterizat de intenția de a răni, umili sau înjosi pe cineva.

În ceea ce privește articolul 8 al Convenției, Curtea reiterează faptul că acesta se referă la protejarea individului de intervenții arbitrare ale autorităților publice. Această prevedere nu impune statelor doar să se abțină de la orice intervenție, ci implică, de asemenea, obligația statelor de a lua măsuri pentru asigurarea respectului pentru viața privată chiar și în relațiile dintre indivizi.

În accepțiunea CEDO, termenul „viață privată” se referă inclusiv la integritatea fizică și psihică a unei persoane.¹¹

Cu privire la protecția integrității fizice sau psihice ale unei persoane, Curtea a reținut că obligațiile pozitive ale autorităților – potrivit articolului 8 sau coroborat cu articolul 3 – pot include obligația de a menține și pune în practică un cadru legal care asigură protecție împotriva actelor de violență săvârșite de alte persoane¹².

Cu toate acestea, Instanța subliniază că nu orice acțiune sau măsură a unei persoane care afectează integritatea fizică sau psihică a altei persoane aduce atingere dreptului de a respecta dreptul la viață privată¹³. De asemenea, și în cazul articolului 8 trebuie să se atingă un anumit prag al gravității faptelor. În plus, din jurisprudența Curții nu reiese că obiectul vieții private se extinde la activități de natură publică¹⁴.

În cazul de față, Curtea a observat faptul că vătămările reclamantului au apărut ca urmare a angajării sale voluntare în activitatea de a conduce un vehicul motorizat pe un drum public. Această activitate implică un risc de vătămare gravă în cazul unui accident. Cu toate acestea, riscul a fost redus

⁸ A se vedea, printre altele, cauzele *M.C. împotriva Bulgariei*, nr. 39272/98, ECHR 2003-XII, *Beganović împotriva Croației*, nr. 46423/06, 25 iunie 2009.

⁹ A se vedea *Kraulaidis împotriva Lituaniei*, nr. 76805/11, § 57, 8 noiembrie 2016.

¹⁰ A se vedea *Tănase împotriva României*, nr. 41720/13, paragraful 121.

¹¹ *Ibidem*, paragraful 126.

¹² A se vedea *Söderman împotriva Suediei* [Comentariu General], nr. 5786/08, § 78, CEDO, 2013.

¹³ A se vedea *Costello-Roberts împotriva Regatului Unit*, 25 martie 1993, Seria A nr. 247-C.

¹⁴ A se vedea *Friend și alții împotriva Regatului Unit* (decizie), nr. 16072/06, § 42, 24 noiembrie 2009.

de regulile de circulație menite să asigure siguranța rutieră pentru toți participanții în trafic. În plus accidentul nu s-a produs ca urmare a unui act de violență comis cu intenția de a vătăma integritatea fizică și psihică a reclamantului. De asemenea, activitatea nu a putut fi asimilată unui alt tip de situații în care Curtea a constatat anterior implicarea obligației statului de a proteja integritatea fizică și psihică a persoanelor. CEDO a concluzionat că nu au existat aspecte ale interacțiunii sau contactului uman care să atragă aplicarea articolului 8.

Din punct de vedere al aplicabilității articolului 2 al Convenției, Curtea observă că acest caz presupune o suspiciune de neglijență în contextul unui accident rutier. Cazul a fost analizat sub aspectul procedural al articolului 2. Primul alineat al articolului reprezintă una dintre prevederile fundamentale ale Convenției, care obligă statele să se abțină de la a lua viața cuiva „cu intenție” și de a lua măsurile necesare pentru a proteja viața persoanelor care trăiesc pe teritoriile lor. În ceea ce privește traficul rutier, obligația statelor este de a stabili un set de măsuri preventive axate pe asigurarea siguranței publice și minimalizarea numărului de accidente rutiere. De asemenea, statul trebuie să asigure un sistem de drept independent, capabil să stabilească faptele cu celeritate, care să îi tragă la răspundere pe cei vinovați și să ofere reparații victimelor¹⁵. Obligațiile pozitive substanțiale la care face referire articolul 2 se referă, printre altele, și la sectorul de sănătate, public sau privat, cu privire la acțiunile și omisiunile medicilor, la gestionarea activităților periculoase rezultate ca urmare a dezastrelor industriale sau ecologice, sau pe șantiere de construcții.¹⁶

În situațiile în care, la momentul evenimentului sau al incidentului, nu este clar dacă viața victimei prezintă un risc real și iminent sau dacă vătămrile suferite sunt periculoase pentru viață, Curtea consideră că, pentru aplicarea articolului 2, este suficient ca riscul să pară real și iminent sau ca vătămrile să pară periculoase pentru viață, la momentul incidentului. În asemenea situații, există și obligația procedurală de a iniția anchete oficiale eficiente.

Pentru a determina, în acest caz, dacă vătămrile erau de natură a pune în pericol viața, Curtea s-a bazat de gravitatea acestora și a efectelor ulterioare. Evaluarea vătămarilor se face în funcție de fiecare caz în parte și trebuie să fie dovedită o legătură causală între accident, eveniment și vătămrile suferite.

În cazul de față, Curtea a reținut că implicarea reclamantului în activitatea de a conduce un autovehicul i-a adus vătămări grave. Raportul medico-legal

¹⁵ A se vedea *Tănase împotriva României*, nr. 41720/13, paragraful 137.

¹⁶ *Ibidem*, paragraful 141.

a arătat că vătămările erau suficient de grave pentru a-i pune în pericol viața. Așadar, Curtea a concluzionat că articolul 2 este aplicabil.

Pe fond, în cazurile care vizează provocarea lipsită de intenție a decesului și/sau punerea vieții în pericol, din articolul 2 derivă obligația statului de a asigura un sistem juridic independent capabil să stabilească faptele cu celeritate, să îi tragă la răspundere pe cei vinovați și să acorde un remediu victimelor în fața instanțelor civile. În cazul în care sunt implicați agenți ai statului sau persoane care au o anumită profesie, pot fi aplicate și măsuri disciplinare¹⁷. Curtea reiterează faptul că, deși Convenția nu garantează dreptul de a institui proceduri penale împotriva părților terțe, chiar și în cazul în care se constată o atingere neintenționată dreptului la viață sau integritate fizică, există circumstanțe excepționale în care o anchetă penală este necesară pentru a îndeplini obligația procedurală impusă de articolul 2.

Pentru cazurile care implică un deces sau vătămări care pun în pericol viața, în urma unui incident în trafic, Curtea consideră că autoritățile trebuie să depună toate eforturile pentru a se asigura că se strâng dovezi relevante de la locul faptei și pentru a minimaliza sau elimina riscul unor omisiuni care ar putea să reducă posibilitatea de a dovedi responsabilitatea unei persoane. Obligația de a strânge dovezi de la locul faptei se aplică până la momentul clarificării responsabilității, iar autoritățile consideră că nu mai există motive pentru a continua sau desfășura o anchetă penală.

CEDO consideră că odată ce s-a stabilit în ancheta inițială că decesul sau vătămările ce pun în pericol viața nu au fost rezultatul unei acțiuni intenționate, remediile civile sunt suficiente.

Este important de menționat că ancheta penală trebuie să fie „eficientă”, respectiv trebuie să ducă la stabilirea faptelor și, unde este cazul, la identificarea și pedepsirea persoanelor responsabile¹⁸. De asemenea, ancheta trebuie să fie amănunțită, autoritățile fiind obligate să strângă toate dovezile cu privire la incident și să depună eforturi pentru a descoperi adevărul, fără a se baza pe concluzii nefondate pentru a lua o decizie. În cazul în care o anchetă progresează lent sau se întâmpină obstacole este important ca autoritățile să răspundă rapid pentru a nu afecta gradul de încredere cu privire la statul de drept. De asemenea, procedurile trebuie să fie finalizate într-o perioadă de timp rezonabilă.

¹⁷ A se vedea, de exemplu, *Calvelli și Ciglio împotriva Italiei* [GC], nr. 32967/96, § 51, ECHR 2002-I.

¹⁸ A se vedea *Armani Da Silva împotriva Regatului Unit* [GC], nr. 5878/08, § 233, 30 martie 2016.

În cazul de față, în care au existat diferite remedii legale, atât civile, cât și penale, Curtea a analizat dacă acestea ar fi putut constitui mijloace juridice pentru stabilirea faptelor în vederea tragerii la răspundere a celor responsabili și pentru a furniza remedii victimei.

CEDO a apreciat că procedurile civile inițiate de reclamant împotriva companiei de asigurări, în cadrul căroră acesta a acuzat și compania de leasing, erau irelevante. Ele se refereau la pretinsa răspundere a acestor companii pentru neîndeplinirea obligațiilor în baza contractului încheiat cu acesta, însă nu la răspunderea delictuală a celor doi șoferi, ca urmare a acțiunilor sau a omisiunilor lor.

Deși procedurile privind circumstanțele accidentului au fost de durată, acest lucru nu a afectat eficiența anchetei.

În ceea ce privește analiza anchetei oficiale, Curtea a concluzionat că în cazul de față nu se poate spune că sistemul legal nu s-a ocupat de caz într-o manieră adecvată, așadar nu a existat o încălcare a articolului 2.

Cu privire la analiza articolului 6, alin. (1), CEDO a reiterat faptul că dreptul la un proces echitabil permite reclamantilor să beneficieze de un remediu juridic efectiv care le permite să își revendice drepturile în materie civilă. În cazul de față, Curtea a remarcat că reclamantul a depus o plângere civilă în contextul procedurilor penale inițiate de autoritățile naționale împotriva celorlalți șoferi implicați în accident. Dar, autoritățile nu au continuat procedurile penale împotriva celor doi din cauză că nu au fost întrunite toate elementele unei infracțiuni și se împlinise termenul de prescripție. Astfel, pretenția civilă din cadrul procedurilor penale nu a fost examinată de nicio instanță penală. În asemenea cazuri, Instanța de la Strasbourg ia în considerare existența altor căi prin care reclamantii își pot revendica drepturile civile. Dacă există alte modalități pentru a judeca pretențiile civile, CEDO consideră că dreptul de acces la un tribunal nu este încălcat¹⁹. În cazul de față reclamantul putea introduce o acțiune civilă împotriva celorlalți șoferi. Așadar, cu șaisprezece voturi la unu, Curtea a constatat lipsa vreunei încălcări a articolului 6 alin. (1) din acest punct de vedere.

În ceea ce privește „termenul rezonabil”, având în vedere complexitatea cazului, conduita activă a autorităților și starea medicală a reclamantului de la începutul anchetei, Curtea a concluzionat că nu se poate spune că autoritățile au eșuat să examineze cazul cu celeritate. Cu, zece voturi la șapte, Curtea a concluzionat că nu a existat o încălcare a articolului 6, alin. (1) cu privire la termenul rezonabil.

¹⁹ A se vedea în acest sens, *Moldovan și alții împotriva României* (nr. 2), nr-le. 41138/98.

Întrucât plângerea reclamantului în baza articolului 13 privea ineficiența procedurilor penale, aspect deja analizat de Curte în lumina articolului 2, s-a constatat că nu era necesară examinarea în baza articolului 13.

Cu privire la capătul de cerere referitor la pretinsul tratament al autorităților responsabile de anchetă aplicat reclamantului, aspectul substanțial al articolului 3, CEDO a considerat că este nefondat. Când se analizează aspecte ce contravin aspectului substanțial al articolului 3, Curtea are în vedere o serie de factori care au repercursiuni asupra rudelor victimei. Jurisprudența este concentrată îndeosebi pe cazuri de dispariție, sau detenția sau deportarea minorilor²⁰, cazuri de abuz sexual și alte cazuri excepționale.

În speța de față au existat și opinii separate pe marginea analizei „timpului rezonabil” din perspectiva articolului 6, alin. (1), dar și al articolului 2. De asemenea unul dintre judecători a avut o opinie pe marginea deciziei Curții privind aspectul procedural al articolului 3.

²⁰ A se vedea *Mubilanzila Mayeka și Kaniki Mitunga împotriva Belgiei*, nr. 13178/03, ECHR 2006-XI.